

Maktabgacha yoshdagi bolalarda namoyon bo'ladigan xavotirli holatlarning psixologik xususiyatlari

Nigina Baxtiyor qizi Alixanova
Alfraganus University

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda namoyon bo'ladigan xavotirli holatlarning psixologik xususiyatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bolalar, xavotir, qo'rquv, tashvishli holat, norozilik

Psychological characteristics of anxiety states in preschool children

Nigina Bakhtiyar kizi Alikhanova
Alfraganus University

Abstract: This article describes the psychological characteristics of anxiety states in preschool children.

Keywords: children of preschool age, anxiety, fear, anxious state, dissatisfaction

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini ilmiy, nazariy jihatdan o'rganish oliy pedagogik ta'limda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Shuning uchun ham maktabgacha yoshdagi bolalarda namoyon bo'ladigan psixologik o'zgarishlar jamiyat rivojlanishi uchun ta'sir etadigan muhim omillardan biri hisoblanadi. Bola maktab yoshiga yetgach, uning psixik tarraqiyotida jiddiy o'zgarishlar yuzaga keladi. Sababi, aynan shu davrdan bolaning mustaqil faoliyati ancha kengayib boradi. Shu bilan birga ulardagi xavotirli holatlar ham yuzaga kela boshlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda muhitga moslashish bilan bog'liq muammolarning yuzaga kelishi, yangiliklarni, o'zgarishlarni birdaniga qabul qila olmaslik, ota-onasidan ko'proq vaqtga uzoqlashish kabi holatlar xavotirlikni yuzaga keltirishi mumkin. Bolalar tabiatan nozik xilqat hisoblanadi. Bu davrda bog'cha muhiti ularning hayotida muhim rol o'ynaydi. Bog'chadagi tartib-intizom, odamlarning ko'pligi, shovqin-suronning balandligi, notanish muhitning o'ziga xos ko'plab jihatlari ba'zi bolalarda qo'rquvni, xavotirni, tashvishni paydo bo'lishiga sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari oilaviy muhit, ota-onalarning o'zaro munosabatlaridagi

muammolar ham bolaning xavotirga tushishiga, tashvishlanishiga sababchi omil bo'lib hizmat qiladi.

Agar tarbiya haddan tashqari talablarga asoslangan bo'lsa ham bola qiyinchilikka dosh bera olmaydi. Natijada noto'g'ri ish qilish qo'rquvi kuchayadi. Bunday bolalar ko'pincha ko'p hato qiladilar va tanbex, jazo olishdan qo'rqish hissiyoti kuchayib ularda xavotirlikni yuzaga keltiradi.

Umuman olganda tashvish va xavotirlik holatlar bu yoshdagi bolalarda uchrab turadigan va ko'p kuzatiladigan holatlardan biri hisoblanadi. Agar xavotirlik vaqtinchalik bo'lsa, bola ma'lum vaqt o'tgach muhitga moslashib ketadi. O'zidagi qorquv va havotirni yengib o'tishi mumkin. Ammo xavotirli holat o'ta kuchli bo'lsa, bunday bolalar muhitga moslasha olmaydilar, boshqa bolalarga nisbatan jadal rivojlanishdan orqada qolishlari mumkin. Kelajakda ham bu holat bolaning hayotda o'z o'rnini topishida ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tashvishli bolalar tashvish va xavotirning tez-tez namoyon bo'lishi, shuningdek ko'p sonli qo'rquvlar bilan boshqa bolalardan ajralib turadilar. Bunday bolalar o'ta sezgir va ta'sirchan bo'ladi. Ular arzimagan narsalardan ham xavotirga tushishlari mumkin. Bunday bolalar ko'pincha o'zlarini past baholaydilar, shuning uchun ular boshqalardan passiv harakatlari orqali ajralib turadi. Xavotirli bolalar o'zlarining muvaffaqiyatsizliklariga juda sezgir, ularga keskin munosabatda bo'lishadi. Ular qiyinchiliklarni boshdan kechiradigan har qanday faoliyatdan bosh tortadilar. Masalan, rasm chizish, she'r yod olish, raqsga tushish va boshqalar.

E.Savinaning fikricha, bolalik tashvishlarining sabablari orasida eng muhimi-bolaning noto'g'ri tarbiyasi va ota-onalar, ayniqsa, ona bilan bo'lgan noqulay munosabatlaridir. Shunday qilib, bolaning onasi tomonidan rad etilishi, sevgi, mehr va himoyaga bo'lgan ehtiyojni qondirishning iloji yo'qligi sababli uni tashvishga soladi. Bunday holda, qo'rquv paydo bo'ladi: bola moddiy sevgining shartlilikini his qiladi ("Agar men yomon ish qilsam, ular meni sevmaydilar"). Bolaning sevgiga bo'lgan ehtiyojidan noroziligi uni qondirishga intilishga undaydi. Bolalarning tashvishi, shuningdek, bola va ona o'rtasidagi simbiotik munosabatlarning oqibati bo'lishi mumkin, agar ona o'zini bolasi bilan birdek his qilsa, uni hayotning qiyinchiliklari va qiyinchiliklaridan himoya qilishga harakat qiladi. U o'ziga "bog'laydi", xayoliy, mavjud bo'lmagan xavf-xatarlardan himoya qiladi. Natijada, bola onasiz qolganda tashvishga tushadi, osongina yo'qoladi, tashvishlanadi va qo'rqadi. Faoliyat va mustaqillik o'rniga passivlik va qaramlik rivojlanadi.

Bolalarda xavotirni yuzaga keltiradigan yana bir holat - raqobatdir. Raqobat bu gipersotsializatsiya sharoitida tarbiyalanadigan bolalarda ayniqsa kuchli tashvish tug'diradi. Bunday holda, bolalar raqobat holatiga tushib, har qanday holatda ham eng yuqori natijalarga erishish uchun birinchi bo'lishga intiladi. Bundan tashqari, mas'uliyatni kuchaytirish holati ham bolalarda xavotirlikni yuzaga keltiradi. Xavotirli

bola bu vaziyatga tushganda, uning tashvishi kattalarning umidlarini oqlamaslik va u tomonidan rad etilishi qo'rquvi bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Xulosa. Shunday qilib, xavotirning sababi doimo bolaning ichki ziddiyatlari, uning o'zi bilan kelishmovchiligi, intilishlarining nomuvofiqligi bo'lib, uning kuchli istaklaridan biri boshqasiga zid bo'lsa, bir ehtiyoj boshqasiga aralashadi. Bunday ichki qarama-qarshilikning eng keng tarqalgan sabablari quyidagilar: bolaning tengdoshlari o'rtasidagi janjal va u bu vaziyatda ulardan birining tomonini boshqasiga olishga majbur bo'lganda; bola uchun turli xil talablar tizimlarining mos kelmasligi; ko'pincha ota-onalar tomonidan ilhomlantirilgan shishirilgan da'volar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar va bolaning haqiqiy imkoniyatlari, boshqa tomondan, sevgi va mustaqillikka bo'lgan ehtiyoj kabi asosiy ehtiyojlarning noroziligida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Галич Т.В. Проблема влияния детско-родительских отношений на тревожность ребенка. Вопросы студенческой науки. Выпуск 7, 2022 июль, 93-96 с.
2. Qipchoqova Y.H. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashning pedagogik-psixologik xususiyatlari. Research focus. ISSN: 2181-3833, volume 1, ISSUE 2, 340-347 b.
3. Z.T.Nishanova, G.K.Alimova, A.G'.Turg'unboeva, M.X.Asranboeva. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi. Toshkent-2017, B 198.